

Emir, Komutan ve Şair Mu'taşım b. Şumâdîh

(Minister, Commander and Poet Mutasım b. Sumadîh)

Kadir ERBİL

Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi
İslam tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Nevşehir | Türkiye
kadirerbil@nevsehir.edu.tr

Assist. Prof. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University
/ Faculty of Theology
Department of Islamic History and Arts
Nevşehir | Türkiye
ORCID: 0000-0003-2530-4396

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi Article Types | Research Article
Geliş Tarihi | 14/Eylül/2022 Received | 14/September/2022
Kabul Tarihi | 08/Aralık/2022 Accepted | 08/December/2022
Yayın Tarihi | 31/Aralık/2022 Published | 31/December/2022

Atf | Cite as:

ERBİL, Kadir. "Emir, Komutan ve Şair Mu'taşım b. Şumâdîh [Minister, Commander and Poet Mutasım b. Sumadîh]". *Tokat İlmîyat Dergisi | Tokat Journal of İlmîyat* 10/2 (Aralık | December 2022), 703-720.

<https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1175195>

İntihal | Plagiarism:

Bu makale, iThenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

| This article, has been scanned by iThenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright © Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences. Tokat | Türkiye.

<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

Minister, Commander and Poet Mutaşım b. Şumadıh

Abstract : Mutaşım b. Şumadıh originally belonged to the sons of Sekûn, one of the important branches of the Yemeni Kinda tribe. His lineage was named Tujibis because of Tujib bint Savban. Bani Şumadıh, is one of the most famous and deep-rooted Arab tribes that converted to Islam at the time of the Prophet. They did not get involved in apostasy events during the reign of Abu Bakr. During the reign of Omar, they participated in the conquest of Egypt, they made important contributions to the foundation of the city of Fustat. Some of the Tujibis held important positions in Egypt during the Umayyad and Abbasid periods. This tribe, which also participated in the conquests of Egypt and North Africa, participated in the Andalusian conquest, under the leadership of their leader Abdurrahman b. Abdullah b. Muhajir. After the conquest, they settled in the Sagrulla (Aragon) region. Tujibis became one of the important tribes of Andalusia in a short time after the conquest. Many people from the tribesmen took important roles in the Andalusian settlements at various levels. Hashim b. Muḥammad's father, Abu Yahya Muḥammad b. Abdurrahman was appointed to the governorship of Zaragoza (Saraequesta) in 276 (889). In Zaragoza, an Andalusian city neighboring the Christian kingdoms, the dominance of the Tujibis continued until the end of the Andalusian Umayyad state. After the death of Abu Yahya (312/924), he was succeeded by his son, Hashim b. Muḥammad and there was no serious development in Zaragoza until 318/930, when he died. Ma'n b. Şumadıh in addition to being a smart and capable commander, is also a person who is interested in science and literature. During his reign, Almeria became more stable than ever before; good relations have been established with Granada as well as with other neighboring cities. In Andalusia, where internal turmoil is dominant, Muslims are on the one hand in conflict with each other; on the other hand, in conflict with Christian forces, during this period it was a safer and more peaceful environment prevailed in Almeria compared to other Andalusian cities. Mutaşım b. Şumadıh was born in 429/1037, when he was only fourteen, his father took allegiance from the public for him and brought him to the emirate. Ma'n b. Mutaşım, who became the ruler of Almeria at a very young age with the death of Sumadıh, faced various rebellions and lost Beyyase (Baeza) and Ceyyan (Jaen), who were connected to Almeria during his father's period, like Lurka; Mutasim saw the death of Balencia ruler Abdulaziz in 452 (1061) and the succession of his son Abdulmalik with the title of al-Muzaffar as an opportunity to both take back the lost places and add new places to his dominance. For this purpose, with the support of his ally Badis b. Ḥabus he attempted to attack a castle in Tudmir; however, he could not get a result due to the strong resistance of the castle commander. Mutaşım b. Şumadıh took the nickname Abu Yahya and struggled with the neighboring emirs when they disturbed him. He has a good-natured, wise, virtuous, fair and honest personality who is gentle with his people and soldiers, listens to their problems and meets their needs. He became famous for his generosity, made treats to literary and poets in Andalusia in his palace, wrote poetry with poets, had literati conversations with them until late at night. He had three sons and a daughter, who, like their father, were poets and writers. Mutaşım b. Şumadıh passed away in al-Kasaba in 484 (1091), after the domination of Almeria for about forty-one years. The subject of the research was Mutaşım b. Şumadıh. Mutaşım b. Şumadıh made great efforts for the economic and cultural development of Almeria. Almeria became the export and import gate of Andalusia during his reign. Culture and art progressed, and discussions, debates and negotiations were held in his palace on various literary and religious issues. Various schools and libraries were established for education, hospitals for public health, various mosques for worship, orphanages and soup kitchens were established. In Turkish Literature, it has been realised that there is no extensive research on his lineage, life, literary personality and services to Meriye. In this research, which was prepared by making the necessary literature review, The unknown aspects of Mutaşım b. Şumadıh were revealed and presented to the attention of the readers. In this article, Mutaşım b. Şumadıh's ancestry, name, tag and nickname, birth, characteristics, his services in Almeria, his importance in literature and poetry, her struggle and the situation in Almeria after his death have been discussed.

Keywords: Islamic history, Andalusia, Mulūk al-Ṭawā'if, Almeria, Mutaşım b. Şumadıh.

Emir, Komutan ve Şair Mu'taşım b. Şumâdîh

Öz: Mu'taşım b. Şumâdîh, aslen Yemenli Kinde kabilesinin önemli kollarından Sekûnoğullarına mensuptur. Tucîb binti Sevbân'dan dolayı soyu Tucîboğulları diye adlandırılmıştır. Benî Şumâdîh, Hz. Peygamber zamanında Müslüman olmuş en meşhur ve en köklü Arap kabilelerindedir. Hz. Ebu Bekir döneminde irtidat olaylarına karışmamışlar, Hz. Ömer döneminde Mısır'ın fethine katılmışlar, Fustât şehrinin kuruluşunda önemli katkılar sağlamışlardır. Tucîbiler'den bazı kişiler Emevî ve Abbasiler döneminde Mısır'da önemli görevlerde bulunmuşlardır. Mısır ve Kuzey Afrika fetihlerine de katılan bu kabile, önderleri Abdurrahman b. Abdullah b. Muhacir'in önderliğinde Endülüs fetihlerine de iştirak etmiş ve fethin ardından Sağrûla'la (Aragon) bölgesine yerleşmiştir. Tucîbiler fethin ardından kısa sürede Endülüs'ün önemli kabilelerinden biri haline gelmiş, kabile mensuplarından pek çok kişi Endülüs yönetiminin çeşitli kademelerde önemli görevler yapmıştır. Tucîbiler'in Benî Hâşim koluna adını verecek olan Hâşim b. Muḥammed'in babası Ebu Yaḥya Muḥammed b. Abdurrahman ise 276 (889) yılında Sarakusta (Zaragoza) valiliğine getirilmiştir. Hıristiyan krallıklara komşu bir Endülüs şehri olan Sarakusta'da Tucîbiler'in hâkimiyeti Endülüs Emevî devletinin sonuna kadar devam etmiştir. Ebu Yaḥyâ'nın ölümünün (312/924) ardından yerine geçen oğlu Hâşim b. Muḥammed vefat ettiği 318/930 yılına kadar Sarakusta'da ciddi bir gelişme yaşanmamıştır. Ma'n b. Şumâdîh zeki ve kabiliyetli bir komutan olmasının yanında ilme ve edebiyata da meraklı bir şahsiyettir. Onun döneminde Meriye daha önce hiç olmadığı kadar istikrara kavuşmuş; Gırnatayla olduğu kadar diğer komşu şehirlerle de iyi ilişkiler kurulmuştur. Endülüs'te iç karışıklığın hâkim olduğu, Müslümanların bir taraftan birbiriyle; diğer taraftan Hıristiyan kuvvetlerle çatışma içinde olduğu bu dönemde diğer Endülüs şehirlerine nazaran Meriye'de daha güvenli ve huzurlu bir ortam hâkim olmuştur. Mu'taşım b. Şumâdîh, 429/1037 yılında doğmuş, henüz on dört yaşındayken babası onun için halktan biat almış ve emirlik makamına getirmiştir. Ma'n b. Şumâdîh'in vefatıyla oldukça genç yaşta Meriye hâkimi olan Mu'taşım kısa bir süre sonra çeşitli isyanlarla karşılaşmış Lurka gibi babası döneminde Meriye'ye bağlanan Beyyase (Baeza) ve Ceyyan'ı (Jaen) da kaybetmiş; idare alanı sadece Meriye ile sınırlı kalmıştır. Mu'taşım 452 (1061) yılında Belensiye hâkimi Abdülaziz'in vefat edip yerine el-Muzaffer unvanıyla oğlu Abdülmelik'in geçmesini hem kaybettiği yerleri geri almak hem de yeni yerleri hâkimiyetine katmak için bir fırsat olarak görmüştür. Bu amaçla müttefiki Bâdis b. Hâbus'un desteğini de alarak Tüdmir'de bir kaleye saldırı teşebbüsünde bulunmuş; ancak kale komutanının güçlü direnişi nedeniyle bir netice alamamıştır. Mu'taşım b. Şumâdîh, Ebu Yaḥya lakabını almış, komşu emirlerin onu rahatsız etmesi üzerine onlarla mücadele etmiştir. O, güzel huylu, halkına ve askerlerine yumuşak davranan, onların derdini dinleyerek ihtiyaçlarını gideren, akıllı, erdemli, adil ve dürüst bir kişiliğe sahiptir. Cömertliği ile meşhur olmuş, Endülüs'te bulunan edip ve şairlere sarayında ikramlarda bulunmuş, şairlerle şiir yazar, onlarla gece geç saatlere kadar edebî sohbetler yapmıştır. Kendisinin üç oğlu ve bir kızı vardı, onlar da babaları gibi edip ve şairdir. Mu'taşım b. Şumâdîh yaklaşık kırk bir yıl yürüttüğü Meriye hâkimiyetinin ardından 484 (1091) yılında el-Kasaba'da vefat etti. Araştırmanın konusu Meriye emiri Mu'taşım b. Şumâdîh'dir. Mu'taşım b. Şumâdîh, Meriye'nin ekonomik ve kültürel yönden gelişmesi için büyük gayretler sarf etmiştir. Meriye, onun döneminde Endülüs'ün ihracat ve ithalat kapısı olmuştur. Kültür ve sanat ilerlemiş, onun sarayında çeşitli edebî ve dinî konularda tartışmalar, münazara ve müzakereler yapılmıştır. Eğitim için çeşitli okullar ve kütüphaneler kurulmuş, halk sağlığı için hastaneler, ibadet için çeşitli mescitler, yetimhane ve aşevleri kurulmuştur. Ülkemizde onun soyu, hayatı, edebî kişiliği ve Meriye'ye yaptığı hizmetler konusunda geniş bir araştırmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Gerekli literatür taraması yapılarak hazırlanan bu çalışmada Mu'taşım b. Şumâdîh'in bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarıp okuyucuların ilgisine sunulmuştur. Makalede bu bağlamda Mu'taşım b. Şumâdîh'in soyu, ismi, künyesi ve lakabı, doğumu, özellikleri, Meriye'de yaptığı hizmetleri, edebiyat ve şiirdeki önemi, mücadelesi ve ölümünden sonra Meriye'deki durum ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Tarihi, Endülüs, Mülükü't-Tavâif, Meriye, Mu'taşım b. Şumâdîh.

Giriş

İslam tarihinin ilk dönemlerinden itibaren Müslümanlar Afrika ve Kuzey Afrika'nın fethini önemsemişler, Hz. Ömer döneminde, Amr b. el-Âs komutasındaki ordu Ürdün ve Filistin topraklarını, daha sonra Sina Yarımadası'na geçerek Mısır topraklarını 12/640 yılında fethetmiştir.¹ Hz. Osman döneminde Abdullah b. Şa'd'ın valiliği esnasında Bizans'ın Kuzey Afrika egemenliğine son verilmiştir.² Kuzey Afrika'nın Müslümanlar tarafından fethinin ardından İslam orduları 711 yılında İber Yarımadası'nı fethetmeye başlamışlardır. Bu fethin, Endülüs toplumunda uzun yıllar devam eden bir takım etki ve sonuçları olmuştur. Müslümanlar, yaklaşık sekiz asır boyunca egemenlikleri altında bulundurdıkları İber yarımadasına Endülüs ismini vermişler ve Endülüs'e 1492 yılında siyasal anlamda veda etmişlerdir.

Müslümanlar Endülüs'teki ilk üç asır boyunca egemenliklerini pekiştirmek ve çevrede hâkimiyet alanlarını genişletmek için çalışmışlar ve bu konuda başarı sağlamışlardır. Ancak XI. asrın ortalarından itibaren Müslümanlar siyasal parçalanmanın içerisine düşerek sürekli kan kaybetmeye başlamışlardır. Endülüs Emevî şehzadelerinin başkent Kurtuba'da taht kavgalarıyla uğraşmaları esnasında bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Endülüs'te meydana gelen bu yönetim zaafı bir kısmı nüfuzlu ailelerin, bir kısmı da daha önce atanmış yöneticilerin oluşturduğu çeşitli emirliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu küçük devletçiklere Arapçada tâife ve melik kelimelerinin çoğullarından oluşan Mülûkü't-Tavâif adı verilmiştir. Bunların önemli özelliklerinden biri emirlikler arasında yoğun bir mücadelenin sürmesidir. Onların arasındaki mücadelelerin amacı bazen toprak kazanmak, bazen yağma ve talan yaparak ganimet elde etmek olmuştur. Mülûkü't-Tavâif, şehirlerin yanı sıra birçok kale de bağımsızlıklarını ilan etmiş, böylece sayıları kırkı aşan bu devletçikler, kendi güçlerine güvenerek komşularına saldırmışlardır.

Endülüs'ün parçalanmasıyla birlikte ortaya çıkan Mülûkü't-Tavâif'den biri de 405/1014 yılında Meriye'de kurulmuştur. Kurucusu Mu'taşım b. Şumâdîh'dir. O, kurduğu bu emirliği kırk yıl yönetmiştir. Meriye'nin sosyal ve kültürel gelişmesine büyük katkılar sağlayan Mu'taşım b. Şumâdîh hakkında ülkemizde geniş bir araştırmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Onun hayatı, mücadelesi, Meriye'ye yaptığı hizmetler araştırılarak, onunla ilgili bir makale yazma ihtiyacının olduğu düşünülmüştür.

1. Mu'taşım et- Tucîbî'nin Soyu

Tucîb kelimesinin menşei, aslen Yemenli Kinde kabilesinin en önemli kollarından Sekûn oğullarına mensup olan Eşres b. Şebîb b. Sekûn b. Eşres b. Kinde'dir. Eşres, Tucîb bint Sevbân b. Süleym b. Rehâ ile evlenmiş, ondan Adî ve Sa'd adında iki oğlu dünyaya gelmiştir. Annelerine nispetle iki oğlu ve torunları Tucîboğulları diye isimlendirilmiştir.³ Bu kabile, Kahtânîlere mensup

¹ Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdillâh İbn Abdilhakem, *Futûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, thk. Charles Torrey, (Leiden: Brill Yayınevi, 1920), 56-57; Ebu'l-Hasan Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvud el-Belâzurî, *Fütûhu'l-büldân*, (thk. Abdullah Enis et-Tabbâ-Ömer Enis et-Tabbâ, (Beyrut: Dâru'l-Ma'ârif, 1983), 298.

² İbn Abdilhakem, *Futûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, 189-191.

³ Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî, *Nesebü Mead ve'l-Yemeni'l-Kebîr*, thk. Dr. Nâci Hasan, (Beyrut: Mektebetü'n-Nehdati'l-'Arabiyye, 1988), 1/181; Ebu Muhammed Ali b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, (Kahire: Dâru'l-ma'ârif, 2013), 429; Ebu'l-Hasen İzüddîn Ali b.

olup İslam'dan önce Yemen'de Haçramev'te⁴ bölgesinde yaşamıştır. Bu kabileye mensup on kişiden oluşan Tucîb'li bir heyet, Hz. Peygamberin (sav) Medine'ye hicretinin 9. yılında (630) yanlarında kabile mallarının zekâtıyla birlikte Medine'ye gelmiş, getirdikleri zekâtı Hz. Peygamber'e (sav) sunmuşlar, o da zekât mallarını iade etmiş ve onları kendi kabilelerinde bulunan fakirlere vermelerini istemişti. Heyet, bu malların fakirlerden artan zekât malları olduğunu söyleyerek Hz. Peygamber'e (sav) bırakmak istemişlerdi. Hz. Peygamber (sav) onların bu davranışlarından çok memnun olmuş, "Hidayet Allah'ın kudret elindedir; O hayrının dilediği kimsenin kalbini imana açar" buyurarak heyet mensuplarıyla yakından ilgilenmiş, onlara sohbet etmiş ve her birine hediyeler vermiş, onlar da İslam dinini kabul ederek Yemen'e dönmüşlerdir. Tucîbîler, veda haccında da Hz. Peygamberle (sav) bir defa daha buluşmuşlardır. Tucîbîler, Hz. Ebu Bekir döneminde ortaya çıkan irtidat olaylarına katılmamışlardır. Hz. Ömer zamanında gerçekleşen Mısır'ın fethine katılmışlardır. Tucîbîlerden Muâviye b. Hudeyc et- Tucîbî, Fustat şehrinin kurulmasında aktif görev almıştır. Tucîbîler'den bazı kişiler Emevîler ve Abbasîler döneminde Mısır'da valilik, kadılık ve şurta başkanlığı görevlerinde bulunmuşlardır.⁵

Tucîbîler, Kuzey Afrika ve Endülüs'ün fethinde etkin rol oynayan kabilelerden birisidir. Tucîbî kabilesine mensup Süleyman b. Kays et-Tucîbî ve Na'im b. Abdurrahman b. Muaviye b. Hudeyc gibi komutanlar adamlarıyla fetih esnasında Musa b. Nusayr'a çok yararlılık göstermiştir.⁶ Hz. Peygamber döneminde İslam'ı kabul eden Tucîbîler Endülüs'ün fethinden sonra Aragon'a yerleşmiş, Abdurrahman'dan sonra kabile, Benî Hâşim ve Benî Şumâdih diye ikiye ayrılmıştır. Bu iki akraba arasında ortaya çıkan anlaşmazlık sonucunda Benî Şumâdih Aragon'dan ayrılmak mecburiyetinde kalmış ve Meriye'ye (Almeria) giderek oraya yerleşmiştir. Her iki aile, Endülüs Emevî Devleti'nin yıkılması neticesinde ortaya çıkan Mülûkû't-Tavâif döneminde buldukları kentin yönetimini ele geçirerek birer emirlik kurmuştur.⁷

1.1. İsmi, Künyesi ve Lakabı

Mu'taşım b. Şumâdih'in ismi, Muhammed b. Ebî'l-Ahvas Ma'n b. Ebî Yahya b. Şumâdih b. Aḥmed b. Muhammed b. Abdurrahman b. Şumâdih b. Abdurrahman b. Abdullah b. El-Muhâcir b. Umeyre - Endülüs'te- b. el-Muhâcir b. Necdet b. Şüreyh b. Harmele b. Yezîd b. Abdirebbih b. Yezîd b. Sa'd b. 'Âmir b. Adiy (Tucîb)⁸ b. Eşres b. Şebse b. es-Sekûn b. Eşres b. Şeys b. Kinde o da Sevr b.

Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Lübâb fi tehzîbi'l-Ensâb* (Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Mısriyye, 1357), 1/147.

⁴ Yâkût b. Abdullah el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*, I-V, (Beyrut: yayınevi, 1957), 2/269.

⁵ Nadir Özkuyumcu, "Tucîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41/457.

⁶ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebî Nasr Fütûh b. Abdillâh el-Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis fi zikri vülâti (fi târihi 'ulemâ'i)l-Endelüs* (Tunus: Dâru'l- garbi'l-İslâmî, 2008), 325; Ebu Ca'fer Ahmed b. Yahya b. Ahmed b. Amîre ed-Dabbî, *Buğyetü'l-mültemis fi târihi ricâli ehli'l-Endelüs*, thk. İbrahim el-Ebyârî. (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-Lübânî, 1989), 418.

⁷ Nadir Özkuyumcu, "Tucîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 41/458.

⁸ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, 429.

Merta' b. Muâviye b. Kindî b. Ufeyr b. Ebî Adiy b. el-Ĥâris b. Mürre b. Uded b. Yezîd b. Mehsa' b. Amr Arîb b. Yeşcüb b. Yezîd b. Kehlân b. Sebe' b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dır.⁹

Mu'taşım b. Şumâdîh'in nesebi, el-İsfehânî Benî el-Fihri'dir.¹⁰ Künyesi Ebu Yahya'dır.¹¹ Mu'taşım b. Şumâdîh'in beş tane lakabı vardır. Bunlar; Muizzüddeve, el-Mu'taşım billah, el-Vâşık bifadlillah, er-Reşîd ve Sirâcüddevle'dir.¹²

1.2. Mu'taşım b. Şumâdîh'in Gençliği

Mu'taşım b. Şumâdîh 429/1037 yılında doğmuştur.¹³ Babası, Mülûkü't-Tavâiften Meriye'de Benî Şumâdîh kolunun kurucusu Ma'n b. Şumâdîh et-Tucîbî'dir (1042-1051). Dedesi, Endülüs Emevî Devletinde hâcib İbn Âmir el-Mansûr'un komutanlarından Veşka (Huesca) Valisi Muhammed b. Ahmed b. Şumâdîh et-Tucîbî'dir. Annesi, soylu bir aileden gelmekte olup, Belensiye (Valencia) emiri Büreyhe binti'n-Nâsir Abdurrahman b. el-Mansûr Muhammed b. Ebî Âmir el-Mu'âfirî'nin kızıdır. Muhammed b. Ma'n anne ve baba tarafından Arap asıllıdır. Muhammed b. Ma'n'ın babası Mücâhid el-Âmirî'nin kızlarından birisi ile evlenmiştir.¹⁴ Dedesi Ebu Yahya Muhammed b. Şumâdîh, Endülüs Emevî halifesi el-Müeyyed Hişâm b. el-Ĥakem döneminde Veşka (Huesca) valiliği yapmıştır.¹⁵ Halife Süleyman el-Müste'in ile ilişkileri kuvvetli olması nedeniyle halife onu vezirlik makamına getirmiştir. İlk iş olarak Sarakusta (Zaragoza) ve Şağru'l-a'lâ'da bağımsızlığını ilan eden amcasının oğlu Münzir b. Yahya et-Tucîbî ile aralarındaki ilişkiyi düzeltmek olmuştur.¹⁶ Ancak Münzir, açgözlülüğünden dolayı Veşka'ya saldırmış, Ebu Yahya onun bu saldırısı karşısında askerlerinin azlığı nedeniyle çaresiz kalmış ve şehri terk ederek Belensiye'ye gitmiştir. O dönemde Belensiye emiri Ebu'l-Hasan el-Mansûr Abdülaziz Abdurrahman b. el-Manşûr Muhammed b. Ebî Âmir el-Mu'âfirî idi. Mu'âfirî ona ikramlarda bulunmuş, ülkesine yerleşmesine izin vermiş ve Yahya'nın iki oğlu Ma'n ve Ebu'l-Utbe'yi kız kardeşleri yani Abdülaziz'in kızlarıyla evlendirmiştir.¹⁷

Babası Ebu'l-Ehvas Ma'n, Belensiye'de Abdülaziz'in veziri olarak kalmıştır. Abdülaziz, 429/1037 de Meriye emiri Züheyr el-Âmirî'nin ölümü üzerine Meriye halkını kendisine itaate davet ederek Meriye'ye saldırmıştır. Dâniye (Denia) emiri Ebu'l-Ceyş Mücâhid el-Âmirî, Abdülaziz'in Meriye'nin dışında olduğunu fırsat bilerek Meriye'ye saldırmıştı. Ma'n onu Meriye'den çıkarmış, 433/1041 de halkı kendisine biata çağırmıştı. Ma'n Meriye'ye emir olmuş, Lûrka, Beyyâse, Ceyyân ve diğer komşularını kendisine bağlamıştır. Ma'n diğer komşuları ve Mülûkü't-Tavâif ile savaşmış ve

⁹ Ahmed b. Ömer b. Enes el-Uzrî ed-Delâî, *Nusûs ani'l-Endelüs*, (Madrid: Menşûrat Ma'hedi'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, ts), 84.

¹⁰ Ebu'l-Hasan Ali b. Bessâm Şentirîni, *ez-Zahîra fî mehâsini ehli'l-cezîre*. thk. Hasan Abbas. (Beyrut: Dâru's-sekâfe, 1997), 177.

¹¹ Delâî, *Nusûs ani'l-Endelüs*, 84; Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Hallikân, *Vefâyâtü'l-'ayân ve Enbâi'z-zamân*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdir, 1978), 5/39.

¹² Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. el-Merrakûşî el-İzârî, *Beyânü'l-muğrib fî ahbâri mülûki'l-Endelüs ve'l-Mağrib*, (Tunus: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 2013), 3/192.

¹³ İzârî, *Beyânü'l-muğrib*, 3/192.

¹⁴ Şentirîni, *ez-Zahîra*, 3/127; İzârî, *Beyânü'l-muğrib*, 2/402.

¹⁵ Şentirîni, *ez-Zahîratü*, 2/73; İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-'ayân*, 5/39; İbn İzârî, *Beyânü'l-muğrib*, 3/173.

¹⁶ İbn İzârî, *Beyânü'l-muğrib*, 3/173.

¹⁷ Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Ebi Bekr el-Kudâî İbn Ebbâr, *Kitâbü'l-Ĥulleti's-siyerâ*, thk. Hüseyin Mûnis, (Kahire: Dâru'l-ma'ârif, 1963), 2/81.

443/1091 de Meriye'de ölmüştür.¹⁸ Mu'taşım b. Şumâdih, iktidarının ilk yıllarında Gırnata'nın Zîr Hükümdarı Bâdîs b. Habbûs ile babası dönemindeki dostane ilişkiler devam etmiştir. Dayısı Belensiye Emiri Abdülaziz b. Ebu Âmir Lûrka emiri İbn Şebîb isyan etmiş, Mu'taşım bu isyanı bastırmıştır. Mu'taşım, Abdülaziz'den sonra yerine geçen oğlu Abdülmelik el-Muzaffer ile de mücadeleye devam etmiş, Bâdîs'in yardımına rağmen başarılı olamamıştır. Mu'taşım b. Şumâdih kırk yıl iktidarda kalmıştır.¹⁹

1.3. Mu'taşım b. Şumâdih'in Özellikleri

Mu'taşım b. Şumâdih güzel huylu, askerlerine ve halkına yumuşak davranan, onların derdini dinleyen, ihtiyaçlarını karşılayan, akıllı, uzak görüşlü, adil, erdemli ve dürüst bir kişiliğe sahipti.²⁰ Cömertliği ile meşhur olmuş, Endülü'sün her tarafından gelen âlim, edip ve şairleri korur, onlara sarayında yakından ilgi gösterir ve ihsanlarda bulunurdu.²¹ Aynı zamanda iyi bir şair olan Mu'taşım b. Şumâdih, onlarla birlikte şiirler okurdu. Daha önce olduğu gibi Mu'taşım döneminde de sarayda edebî toplantılar düzenlenir, çeşitli müzakere, münazara ve edebi tartışmalar yapılır ve bunlar gecenin geç saatlerine kadar devam ederdi.²²

Mu'taşım b. Şumâdih'in adaleti ve takvası hakkında çeşitli rivayetler vardır. Onlardan birisi de şöyledir: "Şumâdih'iye diye bilinen sarayı inşa edilirken çalışanlardan biri, salih kişilerden birinin bahçesinden bir kısım arsayı sarayın arazisine katar. O kişiden alınan arsa ise yetim ve yetim yakınlarına aitti. Mu'taşım b. Şumâdih bir gün Şumâdih'iye'de içki içerken gözü köşedeki mumla kaplı bir şişeye takıldı, onun kendisine getirilmesini istedi. Şişenin üzerindeki mumu çıkarınca içindeki kâğıdı gördü. Kâğıtta ; "Ey gaspçı! Bu yazıyı okuduğun zaman Allah'ın şu ayetini hatırla: "Şu adam benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu, benim ise bir tek koyunum var. Buna rağmen 'Onu da bana ver' dedi ve bu tartışmada bana üstün geldi."²³ Allah'tan başka ilah yoktur. Sen emirsin, Allah sana geniş mülk vermiş. Sarayının bahçesine, hırsın ve açgözlülüğün yüzünden Allah'ın el konulmasını haram kıldığı yetimlerin malını/arsasını ona kattın. Emirliğinden dolayı benden utandıysan, yarın Allah'ın huzurunda kimsenin gizlenemeyeceği hesap gününde toplanacağız. Onun huzurunda hiçbir özür geçerli olmayacaktır." Mu'taşım b. Şumâdih bu yazıyı okuyunca gözlerinden yaşlar boşandı. Sarayın yapımında çalışanların derhal huzuruna getirilmesini istedi. Onların hepsi huzurunda toplanınca, onlara adamın yazdıklarını okudu ve işin gerçeğini söylemelerini emretti. Çalışanlar, bu durumun gözden kaçmış olabileceğini, herhangi bir kastın olmadığını ve bu olaydan dolayı özür dilediklerini bildirdiler. Mu'taşım, bu duruma sinirlendi ve: "Allah'a yemin ederim ki, Allah katındaki ayıp, kul yanındaki ayıptan çok daha büyüktür" dedi ve arsanın iade edilmesini emretti. Kısa bir süre sonra veziri İbn Erkâm, arsa sahibi

¹⁸ İbn Ebbâr, *Kitâbü'l-Hulleti's-siyerâ*, 2/81; İzârî, *Beyânü'l-Muğrib*, 3/167; İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-ayân*, 5/40; Ebu'l-Hasen İzzüddin Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih* (Beirut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîye, 1987), 9/291; Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed Osman ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ* (Beirut: Beytü efkârî'd-devliyye:2004), 18/593.

¹⁹ Jorge Lirola, "Mu'taşım et-Tucîbî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/379.

²⁰ İbn İzârî, *Beyânü'l-Muğrib*, 3/196.

²¹ Lirola, "Mu'taşım et-Tucîbî", 31/379.

²² İbn İzârî, *Beyânü'l-Muğrib*, 2/196-197.

²³ Sad, 38/23.

olan kişiyi bularak yetimlerin hakkı olan parayı fazlasıyla ödedi. Bu olay, uzun süre insanlar arasında konuşuldu.²⁴

Mu'taşım b. Şumâdih, hoşgörülüydü ve affetmeyi severdi. Onun affediciliği ile ilgili şöyle bir olay anlatılır: "Mu'taşım b. Şumâdih, şair en-Nahlî el-Batalyevsî'ye ihsanda bulunur. en-Nahlî, işbilye'ye gidince işbilye emiri el-Mu'tezid b. Abbâi: 'İbn Abbâd Berberîleri uzaklaştırdı, İbn Ma'n köylerdeki tavuklarını yok etti" diyerek şiirinde onu metheder, Mu'taşım b. Şumâdih'i zemmeder. Sonra da ne dediğini unuttur. Meriye'ye gelince, Mu'taşım b. Şumâdih onu huzuruna çağırır ve akşam yemeği verir. Akşam yemeğinde tavuktan başka bir şey bulunmamaktadır. en-Nahlî: "Efendim! Meriye'de tavuk etinden başka et yok mudur? Ben daha önce söylediğim 'İbn Ma'n köylerdeki tavuklarını yok etti' sözümü yalanlamak istiyorum" der. en-Nahlî sözlerinden dolayı, Mu'taşım b. Şumâdih'dan özür diler. Mu'taşım b. Şumâdih onu affeder, ancak en-Nahlî söylediği şiirden pişman olur ve korkusundan Meriye'den kaçır."²⁵

Mu'taşım b. Şumâdih'in kendisi gibi Muizzüddeve, Refuddeve ve Reşîdüddeve adlı üç şair oğlu ve Ümmü Kirâm (ö. 1091) adlı bir kızı vardı. Ümmü Kirâm'ın yazdığı şiirlerden bir bölümü çeşitli kaynaklarda yer almıştır. Kızı da babası ve kardeşleri gibi şiiri ve edebiyatı çok sever, şiir yazardı. Ümmü Kirâm, şaşırtıcı bir zekâyâ sahipti. Babası, Ümmü Kirâm'ı üç oğlu ile birlikte büyüttü, şiir ve alanında neredeyse herkesi geride bıraktı. Ümmü Kirâm, Semâr adında Dâniye'li yakışıklı bir gence âşık oldu. Babası bu durumu öğrenince genci öldürttü. Onun için yazdığı bir şiirinde şunları ifade eder:

Ey insanlar! Şaşırdınız mı? Aşk acısının nelere sebep olduğuna,
O olmasaydı Bedrü'd-Dücâ, yücelerden yeryüzüne inmezdi.
Aşkım öyle ki ondan ayrılısam, gönlüm onun peşinden gider.²⁶

1.4. Mu'taşım b. Şumâdih'in Ölümü

Mu'taşım b. Şumâdih'in ölüm tarihi konusunda tarihçiler birkaç kısma ayrılmıştır. Bir kısmı Murabıt askerlerinin Meriye'den ayrılışından hemen sonra yatağında öldüğünü rivayet etmiş, diğer bir kısmı da Murabıt'ların Meriye'yi kuşattığı sırada evinde öldüğünü rivayet etmiştir. Bazı tarihçi de 8 rebiulevvel 484/1091 perşembe güneş doğarken öldüğünü rivayet etmiştir.²⁷ Bazı tarihçiler onun Meriye'de ki emirliğini dayısının Belensiye'deki emirliğine benzeterek 40 yıl emirlik yaptığını kaydetmiştir.²⁸

1.5. Mu'taşım b. Şumâdih'in Meriye'deki Hizmetleri

Mu'taşım b. Şumâdih döneminde Endülü's'te olduğu gibi Meriye'de de müslim ve gayri müslim olmak üzere iki grup yaşamaktaydı. Müslümanlar; Araplar, Berberîler, Müvelledler ve Sakâlibe'den oluşmaktaydı. Araplar ve Berberîler İspanya'nın Müslümanlar tarafından fethi esnasında ortak hareket ederek önemli rol oynamışlardır. Araplar, Meriye'de en önemli unsurlardan olup, başta Şam olmak üzere doğudan gelerek yarımada'nın en verimli alanlarına

²⁴ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 2/196.

²⁵ Makarrî, *Nefhu't-tib*, 4/9.

²⁶ Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir es-Süyûtî, *Nüzhetu'l-cüleşâ fi eşâri'n-nisâ*, (Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, tsz), 18.

²⁷ İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-ayân*, 5/44; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, 9/292; İbn İzârî, *Beyânu'l-muğrib*, 3/192.

²⁸ İbn Ebbâr, *Kitâbü'l-Hulleti's-siyerâ*, 2/84.

yerleşmiştir. Onlar, İslam medeniyetinin burada yerleşmesinde ve gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Araplar, Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde Meriye'de yaşayan unsurlarla evlilik yoluyla kaynaşmışlar, evliliklerinin çoğunluğunu İspanyalılarla yapmışlardır.²⁹ Meriye'de Arapça resmi dil haline gelmiş, bütün halk tabakası arasında yaygınlaşmış, edebiyat ve şiir dili olmuştur.³⁰ Berberîler, Mağrib'ten İspanya'ya fetih esnasında geçmiş, yarımadanın her tarafına yayılmışlar ve genellikle bağ, bahçe ve tarlalarda çalışmışlar, hayvancılıkla uğraşmışlardır. Evlilik yoluyla yarımada halkıyla kaynaşmışlar, anadilleri olan Berberî dilinin yanı sıra Arapçayı da öğrenmişlerdir. Sakâlibe, sakleb kelimesinin tekilidir, saklebî şeklinde de kullanılmaktadır. Sakâlibe, çeşitli Avrupa ve Slav ırklarına mensup olup, köle tüccarlarından satın alınarak küçük yaşta saraya getirilen, Müslüman olmaları ve saray âdabını öğrenmeleri sağlanarak çeşitli hizmetlerde kullanılan Fransız, Alman, Slav ve Katalon vb. asıllı kölelerdir. Sakâlibe, Yahudi köle tacirleri tarafından getirilip belirli bir ücret karşılığında devlete teslim edilmiştir. İspanya'nın Müslümanlar tarafından fethiyle birlikte yerli İspanyol halkı İslam'ı kabul etmiş ve bunlara müvelled adı verilmiştir. Müvelledler IX. yüzyıldan itibaren Endülüs'te Müslüman nüfusun çoğunluğunu oluşturuyordu. Onlar uzun süre kendi anadilleri, adet, gelenek ve göreneklerini sürdürdüler, diğer taraftan hem Arapçayı hem de romantizmi öğrendiler. Müvelledler, ülkede ziraat, sanayi işlerinde önemli rol oynamış, yönetimde önemli noktalarda görev almışlardır.³¹

Kaynaklarda muâhidûn, ehl-i zimme ve acem denilen Hıristiyanlar, fetih esnasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde dinlerini, ibadethanelerini, örf ve adetlerini koruma hakkına, can ve mal güvenliğine sahip bulunuyorlardı. Buna karşılık devlete cizye ve eğer varsa toprakları için de haraç ödüyorlardı. Hıristiyan halk zamanla İslam kültürünün etkisi altında kaldı. Onlar kendi anadillerinin yanında yazı ve konuşma dili olarak Arapçayı da öğrendiler, giyim, kuşam, yeme, içme, gelenek ve görenekler gibi pek çok hususta Müslümanları taklit ettiler.³²

Gayri müslimler ise Yahudiler ve Hıristiyanlardır. Yahudiler Endülüs'e çok eski tarihte İspanya'ya Müslümanların Endülüs'ü fethinden yüzlerce yıl önce Romalılar döneminde miladi 70li yıllarda geldikleri de rivayet edilmektedir.³³ Müslümanlar Endülüs'e girince Yahudiler onlara siyasî ve askerî destek vermişlerdir. Şehirlerin savunmasında Müslümanlara yardımcı olmuşlardır. Mustağribler gibi Yahudilerin de hukukî, idarî kurumları ve özel okulları bulunmaktaydı. Müslüman Meriye halkı, Yahudi ve Hıristiyan gayri müslimlerle uyum ve huzur içerisinde yaşamışlardır.³⁴

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde Meriye'de yaşayan Yahudilerin bir kısmı gayri müslim cariyelere mûsikî dersi öğreterek para kazanmalarını sağlamışlardır. Mülûkû't-Tavâif emirleri mûsikî öğrenen cariyeleri dinleyerek hoşça vakit geçirmişlerdir. Endülüs'te yaşayan her türlü halk

²⁹ Meryem Kâsım Tavîl, *Memleketü'l-Meriye fi ahdi Mu'taşım b. Şumâdîh* (Beyrut: Dâru'l-kütübü'l-ilmiyye, 1994), 64.

³⁰ Muhammed Rıdvan ed-Dâye, *Fî Edebi'l-Endelüsü* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 2000), 35; Muḥammad 'Abd al-Mün'im Ḥafâcî, *Kıssatü'l-edeb fi'l-Endelüs* (Beyrut: Mektebetü'l-ma'ârif, 1963), 1/226.

³¹ Tavîl, *Memleketü'l-Meriye*, 68.

³² Ahmed Muhtar el-Abbâdî, *Fî't-târîhi'l-Abbâsî ve'l-Endelüsü*, (Beyrut:Dâru'n-nehdati'l-Arabiyyeti, 1971), 374.

³³ Tavîl, *Memleketü'l-Meriye*, 72.

³⁴ Tavîl, *Memleketü'l-Meriye*, 72-73.

sınıfı mûsikîye önem vermişler ve Endülüs'ün kuzeyinde ve Fransa'nın güneyinde yaşayan halk Arapça mûsikî dinlemekten büyük zevk almışlardır.³⁵ Mu'taşım b. Şumâdîh da mûsikîye önem vermiş, mûsikînin gelişmesi için gayret sarf etmiştir. Ziryâb'ın (ö. 238/852) Kurtuba'ya gelmesiyle birlikte mûsikî daha da yaygınlaşmıştı. Mu'taşım b. Şumâdîh'ın şairi İbnü'l-Ĥaddâd (480/1087) aruz konusunda *el-İmtiâd li'l-Ĥalîl* adlı meşhur kitabını telif etmiştir. Kitap günümüze kadar ulaşmadığı için içeriği konusunda fazla bilgi bulunmamaktadır.³⁶

Mu'taşım b. Şumâdîh iyi bir şairdi. Daha önce olduğu gibi Mu'taşım döneminde de sarayda edebî toplantılar yapılır, çeşitli müzakere, münazara ve edebî tartışmalar yapılır ve bunlar gecenin geç saatlerine kadar devam ederdi.³⁷ Edebiyatçılar ve şairler akıllı ve erdem sahibi kişilerdi.³⁸ Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde ön plana çıkan edebiyatçılar; Ebu Abdullah b. el-Ĥaddâd, Ebu'l-Faḍl b. Şeref (ö. 460/1067), İbn Ubâde (ö. 422/1031), İbnü'ş-Şüheyd (ö. 426/1035), Ebu'l-Ĥâsım el-Esad b. İbrahim b. Billeyta (ö. 789/1388) vb.³⁹ Mu'taşım b. Şumâdîh'ın çocukları da babaları gibi şair olmalarından dolayı şair ve edebiyatçıları desteklemişlerdir.⁴⁰

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde ekonomik hayat ziraat, sanayi ve ticaret alanında çok gelişmiştir. O, sarayının yakınına büyük bir bahçe yaptırdı ve Meriye'ye çeşitli meyve getirterek o büyük bahçede yetiştirmiştir. Meriye Vadisi olarak bilinen Beccâne (Pechina), meyveleri ile ünlüdür. Beccâne'nin içinden nehir akar, ağaçların dalları nehir üzerine salınır, etrafa mis kokular yayılır, nimetleri bol ve camileri geniştir.⁴¹ Meriye'de zeytin ve üzüm gibi çeşitli meyve yetişmektedir.⁴² Meriye'nin zengin ailelerinin bu vadiye bahçeleri bulunmaktaydı. Onlar buraya dinlenmek ve şehrin gürültüsünden uzaklaşmak için gelirlerdi.⁴³

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde Meriye'de sanayi çok gelişmiş; pamuklu, ipek ve keten dokuma sanayi Endülüs'ün diğer şehirlerinden daha iyi durumda olup, ünü komşu ülkelerden daha uzaklara ulaşmıştır.⁴⁴ Dokuma sanayinin yanı sıra mermer, maden, cam, gemi, çömlek ve zeytinyağı fabrikaları da gelişmiştir. Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde yukarıda adı geçen sanayi dalları ilerlemiş, dibace dokuması Kurtuba'da başlamasına rağmen Meriye'de çok yaygınlaşmış, Meriye dokumalarının ünü Endülüs'ün dışına çıkarak Avrupa, Mısır, Şam ve Yemen'e kadar yayılmıştır.⁴⁵

³⁵ Ahmed b. Muhammed el-Makarrî et-Tilimsânî, *Nefhu't-tib min gusni'l-Endelusi'r-ratib*, thk. İhsan Abbâs, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1388/1968), 3/127-128.

³⁶ Şentirîni, *ez-Zahîra fî mehâsini ehli'l-cezîre*, 1/692.

³⁷ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 2/196-197.

³⁸ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 2/198.

³⁹ Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb, *A'mâlü'l-a'lâm*, 2/190-191.

⁴⁰ Şenterîni, *ez-Zehîra fî Mehâsini ehli'l-Cezîre*, 1/737.

⁴¹ Ahmed Muhtar el-Abbâdî, *Müşâhedâtü Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb fî Bilâdi'l-Mağrib ve'l-Endelüs*, (İskenderiye: Müessesetü şebâbi'l-câmia, 1983), 47.

⁴² Makarrî, *Nefhu't-tib*, 1/163.

⁴³ Tavîl, *Memleketü'l-Meriye*, 90.

⁴⁴ Abbâdî, *Müşâhedâtü Lisânüddîn*, 83.

⁴⁵ Ebî Ubeyd el-Bekrî, *Coğrafya el-Endelüs ve Avrubba min kitâbi'l-mesâlik ve'l-memalik*, thk. Abdurrahman el-Haccî, (Beyrut, Dâru'l-irşâd, 1968), 128-129.

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde, Meriye'nin kuzeyinde bulunan Sierra de los Filabres dağından bol miktarda mermer çıkarılmış, çeşitli şekiller verilerek levhalar halinde veya havuz, fiskiye ve mezarlarda kullanılmıştır.⁴⁶ Meriye halkı madencilikle uğraşmış, demir ve bakırdan çeşitli savaş aletleri üretmiştir.⁴⁷ Yine gümüş ve kurşun da en çok bulunan madenlerdendi.⁴⁸ Meriye'de doğuda benzeri bulunmayan çok çeşitli cam üretilmiştir. Arkeolojik kazılarda bulunan bu ürünlerin bir kısmı tek renk, bir kısmı da iç içe geçmiş en az iki renkten yapılmıştır. Çeşitli renklerde işlenmiş cam kaplar da bulunmuştur.⁴⁹

Endülüs'te denizcilik çok önemliydi ve buna binaen Meriye Endülüs'ün diğer sahil şehirlerinden daha çok ön plana çıkmıştır. Meriye'deki tersanelerden çeşitli çap ve boyutlarda gemiler inşa edilmiştir. Ancak gemi üretimi için gerekli olan malzemelerin nereden sağlandığına dair bir bilgi ulaşılmamıştır.⁵⁰ Seramik sanayi Meriye'de çok gelişmişti. Nitekim yapılan arkeolojik kazılarda çeşitli seramik ürünleri çıkarılmıştır. Şehirde ayrıca altın işlemeli çömlekler de üretilmiştir.⁵¹

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde, iç ve dış ticaret çok gelişmiştir. Bu gelişmede Meriye'nin Akdeniz kıyısında bulunması, tersane ve gelir düzeyinin yüksek olması önemli rol oynamıştır. Meriye limanını diğer Endülüs liman şehirlerinden ayıran önemli neden, denizin sakin, derin ve liman kıyısının geniş olmasıdır.⁵²

Limandan İskenderiye ve Şam'a ürün ihracatı yapılırdı. Yabancı ülke gemileri limana yanaşır, ürünlerini Meriye çarşısında ve diğer şehirlerde satar, ihtiyacı olan ipek keten, yün ve diğer dokuma ürünlerini satın alırlardı.⁵³ Şehir, Muvahhidler döneminde de ticaretteki önemini korumuştur.⁵⁴

1.6. Mu'taşım b. Şumâdîh'in Şiir ve Edebiyattaki Yeri

Mu'taşım b. Şumâdîh şiiri çok severdi. Mu'taşım döneminde de sarayda edebî toplantılar yapılır, çeşitli müzakere, münazara⁵⁵ ve sarayda onlarla çeşitli sohbetler düzenlerdi. Döneminde edebiyata çok önem verilmiş, onların iyi yetişmesi için her türlü imkânı hazırlamıştır.

Edebiyatçılar ve şairler akıllı ve erdem sahibi kişilerdi.⁵⁶ Ön plana çıkan şairler; Ebu Muhammed b. Mâlik el-Şurtubî (ö. 1084), Ebu'l- Kâsım Halef b. Ferec el-İlbîrî (ö. 1087)⁵⁷, Ebu Cafer

⁴⁶ Seyyid Abdulaziz Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye'l-İslâmiyye*, (İskenderiye: Müessesetü Şebâbi'l-câmia, 1984), 163-165; Abbâdî, *Müşâhedâtü Lisânüddîn*, 83.

⁴⁷ Himyerî, *er-Ravdu'l-mi'târ*, 538; Makarrî et-Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 1/163.

⁴⁸ Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 1/150.

⁴⁹ Muhammed Abdülaziz Merzûk, *el-Fünûnu'z-zuhruyyeti'l-İslâmiyye fi'l-Mağrib ve'l-Endelüs*, (Beirut: Dâru's-sakâfe, tsz.), 208-209.

⁵⁰ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 2/193.

⁵¹ Merzûk, *el-Fünûnu'z-zuhruyyeti'l-İslâmiyye*, 116.

⁵² Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye'l-İslâmiyye*, 42.

⁵³ Abbâdî, *Müşâhedâtü Lisânüddîn*, 83; Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 1/201.

⁵⁴ Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye'l-İslâmiyye*, 170.

⁵⁵ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 2/196-197.

⁵⁶ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 2/198.

⁵⁷ Endelûsî, *el-Muğrib*, 2/100.

Ahmed b. el-Cezzâr el-Batarnî⁵⁸ Ebu Cafer, bu şiirini aralarında Amr b. eş-Şehîd'in de bulunduğu kalabalık bir şair ortamında Mu'taşım b. Şumâdîh'a okumuş, Mu'taşım b. Şumâdîh duyduklarından çok memnun olmuş Ebu Cafer'i iki defa ödüllendirmiştir.⁵⁹ Vezir ve kâtip Ebu'l-Esbağ Abdülaziz b. Erkâm en-Nümeyrî el-Vâdiâşî (ö. 1092)⁶⁰, el-Vezir Ebu Muhammed b. İsâ b. Muhammed el-Laḥmî ed-Dânî (ö. 1113)⁶¹ vb. şair ve edebiyatçıları desteklediler.⁶²

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde Arapçanın yaygınlaşmasıyla birlikte edebiyat alanında önemli edebiyatçılar yetişmiştir. Endülüs'ün birçok yerinde ilim ve edebiyat merkezleri kuruldu. Kütüphanelerin kurulmasına ve yaygınlaştırılmasına gayret edildi. Meriye'de Ebu Ubeyde el-Bekrî (ö. 1095), İbn Tarrâve (ö. 1133), İbn Ebi Devs (ö. 1117), İbn Muhammed el-Eşkürkî (ö. 1128), İbn Uht Gâim (ö. 1129) vb. dilbilimciler yetişmiştir.⁶³

Mu'taşım b. Şumâdîh'in şiirlerinden örnekler:

“Dolunay Kadîb tepelerinden doğdu,
Gönül kuşu ona doğru uçtu.
Ufkumdaki karanlıklar,
Onun ufkundan aydınlandı.
Samimiyet ve iyilik
Güneşin batıya kaydığı gibi kaydı.
Onun şansı mutluluktu,
O da gözyaşı gibi aktı gitti.
Onsuz ölüm kolaydır,
Fakat sabretmek çok zordur.
Olan onun için olur,
Ona olan tutkumu sürdürmek için.
Ve gerdanlığı bir selam olarak taşıdım,
Mecburen Meriye'nin ufuklarında.
Size samimiyetimin mesajlarını taşıyır
En nefis kokularıyla.
İnsanlar, hakkında bilgilerle donattı beni,
Seçimim dosttan da dostçaydı.
Günler mutluluğumu göremedi,
İlkeleri beni sonuçlarıyla üzdü.
Ona dostluğu geri vermesini söylemedim,
Ezelden beri felaketlerden biriydi.”⁶⁴

⁵⁸ Endelûsî, *el-Muğrib*, 2/355-356, 406-407.

⁵⁹ Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 3/320-321.

⁶⁰ Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 3/498-499.

⁶¹ Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 4/222.

⁶² Şenterîni, *ez-Zehîra fî Mehâsini ehli'l-Cezîre*, 1/737.

⁶³ İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 1/347-348, 2/208.

⁶⁴ İbn Ebbâr, *Kitâbü'l-Ḥulleti's-siyerâ*, 2/132; Makarrî et-Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 1/652.

1.7. Mu'taşım b. Şumâdîh Döneminde Yapılan Diğer Çalışmalar

Mu'taşım b. Şumâdîh döneminden önce Meriye'nin yakınlarında el-Kasaba adlı bir yerleşim yeri bulunmaktaydı. Önce el-Kasaba'dan sonra da Meriye'de inşa edilen, okullar, zaviyeler (ortaokullar), ribatlar (bir caminin etrafında on odadan oluşan birim), lise seviyesindeki okullar, hastaneler, evler, camiler, yetim evleri, Şumâdîhiyye Sarayı, çarşı pazar dükkân ve otellerden de bahsetmek gerekir.

Meriye şehrinden önce kurulmuş olan el-Kasaba, Meriye'nin kurulmuş olduğu iki dağdan birinin üzerindeki yerleşim merkezidir.⁶⁵ Mu'taşım b. Şumâdîh, daha önce kurulmuş içinde büyük ve güzel binalar bulunan Kasaba (al- Casaba)'da ve eski kalesinde çeşitli tadilat ve eklemeler yapmıştır. el-Kasaba'nın etrafı doğudan batıya doğru surlarla çevrili olduğu için dışardan bakınca içerisi görünmemektedir. Kalenin içine açılan kible yönünde bir kapı bulunmakta olup, buradan girilince şehrin eski bölümlerine ulaşılmaktadır. Bir kapı da şehrin dışındaki surların doğusunda bulunmaktadır ki, buradan şehir merkezine giriş, güney tarafından girmekten daha kolaydır.⁶⁶ el-Kasaba üç küçük tepe üzerinde bulunmaktadır. Birincisi; batıya doğru uzanmakta, batıdaki surda sona ermektedir. İkinci tepe; şehirdeki sarayların bulunduğu daha düz ve kare şeklinde bir alana sahiptir. Üçüncü tepe ise; alanı birinci ve ikinci tepelikten daha geniş olup şehrin en büyük alanını meydan getirmektedir. Şehrin bağları ve bahçeleri bu alanda bulunmaktadır. Mu'taşım b. Şumâdîh, şehre ve sarayına buradan su getirtmiştir. Meriye'de kum, kireç taşı ve küçük taş parçaları da bulunmaktadır.⁶⁷

el-Kasaba'nın ilk kurucusu Abdurrahman en-Nâşır'dır. Ancak, hacip Manşur el-Âmirî'nin Hayrân el-Âmirî'yi buraya vali olarak tayin etmesiyle kurucusunun Hayran el-Âmirî olduğunu iddia edenler de olmuştur.⁶⁸ el-Kasaba'da üç saray, bir mescit ve bir hapisane bulunmaktadır. Saraylardan birini Hayrân el-Âmirî, diğerini birinci sarayın yanına Mu'taşım b. Şumâdîh yaptırmış, bu yüzden adı geçen yapı Şumâdîhiyye Sarayı olarak bilinmektedir. Üçüncüsünü Belensiye Emiri Ebu'l-Hasan el-Manşur Abdülaziz el-Âmirî Meriye'yi ele geçirdikten sonra yaptırmıştır.⁶⁹ el-Kasaba mescidini Hayrân el-Âmirî'nin inşa ettirdiği düşünülmektedir. Muvahhidler döneminde burada bazı restorasyon çalışmaları yapılmış, 552/1157 de Kastilyalıların Meriye'yi ele geçirmesiyle birlikte kiliseye çevrilmiştir. Bugün kalıntıları tarihi eser olarak el-Kasaba hapisanesinin yakınlarında bulunmaktadır.⁷⁰

Meriye, Mu'taşım b. Şumâdîh döneminde iç şehirden ibaretti. Mu'taşım b. Şumâdîh, Şumâdîhiyye Sarayı olarak bilinen yapıyı inşa ettirmiştir.⁷¹ Saray dikdörtgen şeklinde olup Leyhem Dağı'na doğru uzanmaktadır. Güney tarafında içerisinde çeşitli hikâyelere konu olmuş

⁶⁵ İmadüddin İsmail b. Muhammed b. Ömer Ebi'l Fidâ, *Takvîmü'l-büldân*, (Beyrut: Dâru Sâdır, 1935), 177; Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr b. Hallikân, *Vefâyâtü'l-ayân ve Enbâi'z-zamân*, thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1978), 21/63.

⁶⁶ Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye*, 122.

⁶⁷ Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye*, 137-138.

⁶⁸ Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye*, 32, 60.

⁶⁹ Abbâdî, *Müşâhedâtü Lisânüddîn*, 45; Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye*, 122.

⁷⁰ Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye*, 122, 139.

⁷¹ Makarrî, *Nefhu't-tîb*, 3/366.

sayısız meyveler bulunan çok büyük bir botanik bahçesi vardır. Sarayın güney kısmında üzerine çeşitli göz alıcı süslemeleri, geniş ve büyük bir dış kapısı, bir salon bulunmaktadır. Salonun tabanına beyaz mermerler döşenmiştir. Sarayın güneyinde içinde çeşitli süslemeler, beyaz mermerden raflar ve hurma ağacına benzeyen süslemelerle donatılmış büyük bir ev vardır.⁷² Şumâdîhiyye Sarayı, çeşitli küçük saraylar ve içerilerinde birçok salonun bulunduğu büyük bir saray olduğu anlaşılmaktadır. Mu'taşım b. Şumâdîh, sarayının yanına bir de mahkeme salonu inşa ettirmiştir.⁷³ Meriye, Benî Şumâdîh devrinde mimari, bilim ve kültür, ticaret alanından en parlak devrini yaşamıştır. Mu'taşım b. Şumâdîh, Meriye'nin imarı için çok gayret etmiş, şehre temiz su getirmek için kanallar açtırmış, çeşitli binalar ve saraylar inşa ettirmiştir.⁷⁴

1.8. Mu'taşım b. Şumâdîh'in Mücadelesi

Ma'n'ın 443/1051de ölümü üzerine yerine oğlu Ebu Yahya Muhammed b. Ma'n geçti. Mu'taşım b. Şumâdîh, diğer Mülûkü't-Tavâif emirleri gibi kendisine Abbasî halifelerinin kullandıkları "Mu'taşım billah" lakabını vermiştir.⁷⁵ Mu'taşım b. Şumâdîh, Endülüs Emevî Devleti'nin çöküşüyle birlikte dış düşmanı bırakarak birbirleriyle savaşan Mülûkü't-Tavâif liderleri gibi o da kendisini tehdit eden emirlerle savaşmıştır.⁷⁶

Mu'taşım b. Şumâdîh'in arası Gırnata emiri Abdullah b. Bulukkîn b. Bâdîs ile gerginleşmişti.⁷⁷ Yine Mu'taşım b. Şumâdîh'in arası İşbiliye emiri el-Mu'temid b. Abbâd ile de bozulmuş, Abdülvâhid Merrâkûşî: "Mu'taşım , eskiden beri el-Mu'temid'e haset eder, arayı bozmaya çalışır, aralarında çirkin yazışmalar olurdu. Mu'taşım, meclislerde onu ayıplardı. el-Mu'temid ise ona nezaketinden dolayı cevap vermezdi" diyerek sorumluluğu Mu'taşım b. Şumâdîh'in üzerine attı.⁷⁸ Aslında Mu'taşım b. Şumâdîh daha emirliğe başlar başlamaz, babasının Meriye'ye bağlı Lûrka âmili İbn Şebîb isyan etti. Mu'taşım b. Şumâdîh, isyanı bastırmak için ordusunu hazırladı. İbn Şebîb, Belensiye ve Mürsiye emiri el-Mansur Abdülaziz b. Ebî Âmir'den yardım istedi. el-Manşur Abdülaziz, İbn Şebîb'e karşı olan kininden dolayı ve birbirleriyle savaşarak birinin diğerini yok etmesi için ona yardım etmedi. Mu'taşım b. Şumâdîh ise babasının sağlığında Gırnata emiri Bâdîs b. Habbûs Zîrî es-Sanhâcî el-Berberî ile aralarındaki antlaşma nedeniyle ondan büyük yardım gördü. İki taraf arasında meydana gelen kanlı savaş sonucunda Mu'taşım b. Şumâdîh Lûrka'nın tamamını ele geçiremedi de bazı kalelerini zapt etti.⁷⁹

Kastilya kralı VI. Alfonso, 478/1085 de Tuleytula'yı ele geçirince Mülûkü't-Tavâif emirlerini cizyeye bağlamak istediye de bunda başarılı olamadı. Ancak içindeki tüm İspanya'yı ele geçirme hırsıyla 479/1086 da emrine uymaları için tüm mülûkü't-Tavâif'e baskı uygulamaya başladı. Bunun üzerine Mülûkü't-Tavâif emirleri Murâbitlar (1056-1147) emiri Ebu Yakub Yusuf b.

⁷² Ahmed b. Ömer b. Enes el-Uzrî ed-Delâî, *Nusûs ani'l-Endelüs*, (Madrid: Menşûrat Ma'hedi'd-dirâsâti'l- İslâmiyye, tsz), 84-85.

⁷³ Delâî, *Nusûs ani'l-Endelüs*, 85.

⁷⁴ Özkuyumcu, "Tucibiler", 41/459.

⁷⁵ İbn Ebbâr, *Kitâbü'l-Ĥulleti's-siyerâ*, 2/81; İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 3/168.

⁷⁶ Abdurrahman İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 2001), 4/350.

⁷⁷ Évariste Lévi Provençal, *Müzekkerâtü'l-Emir Abdullah* (Kahire: Dâru'l-ma'ârif, tsz), 55-56.

⁷⁸ Abdülvâhid el-Mekâkeşî, *el-Mu'cib fi telhisi ahbâri'l-Mağrib* (Kahire: Matbaatü'l-istikâmet, 1949), 85.

⁷⁹ İbn Haldûn, *Târihu İbn Haldûn*, 4/350; Sâlim, *Târihu Medineti'l-Meriye*, 124-125; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, 9/291-292.

Taşfîn'den (1073-1106) yardım istediler, o da bu isteği kabul etti.⁸⁰ Bu duruma en çok sevinen VI. Alfonso'ya cizye vermek istemeyen, Mu'taşım b. Şumâdîh ile mücadele eden el-Mu'temid b. Abbâd oldu.⁸¹

Yusuf b. Taşfîn, Batalyevs yakınlarındaki Zellâka denen yere gelince, Kastilya kralı VI. Alfonso'nun ya Müslüman olması veya cizye vermeyi kabul etmesi ya da savaşı tercih etmesi seçeneklerini içeren bir mektup gönderdi. Kastilya kralı VI. Alfonso mektubu okuyunca: "Kimlerle muhatap oluyorum? Babam ve ben seksen yıldan beri cizye aldığım millete cizye mi vereceğim" diyerek sinirinden küplere bindi. Mu'taşım b. Şumâdîh, Yusuf b. Taşfîn İşbilye'ye geçince durumu gözetleme başladı. Mu'taşım b. Şumâdîh, yaşlılık ve rahatsızlığından dolayı özür dileyerek, Yusuf b. Taşfîn'e yardım için oğlu ile bir ordu gönderdi.⁸² Zellâka Savaşı, 25 Recep 479/1086 da Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında meydana gelmiş, Kastilya kralı VI. Alfonso'nun büyük yenilgisiyle sona ermiştir. Bu savaşta Müslümanlar herhangi bir toprak kazanamamışlarsa da yüklü miktarda ganimet elde etmişler ve uzun yıllar Hıristiyan saldırılarına engel olmuşlardır. Bu savaştan sonra Yusuf b. Taşfîn tekrar Mağrib'e dönmüştür.⁸³

Mürsiye emiri el-Mu'temid b. Abbâd, 481/1088 de Yusuf b. Taşfîn'i Liyyît (Aledo) Kalesi'nde olanlardan dolayı tekrar Endülüs'e davet etti. Yusuf b. Taşfîn, deniz yoluyla ikinci defa Endülüs'e geçti. el-Mu'temid b. Abbâd, onu büyük bir saygı ve hürmetle karşıladı. Yusuf b. Taşfîn, tüm mülükü't-tavâif'e birer mektup göndererek Liyyît Kalesi için yapılacak cihada katılımlarını istedi. Bu çağrıya Gırnata emiri Abdullah b. Bulukkîn, Meriye emiri Mu'taşım b. Şumâdîh da iştirak etti. Kalede 1000 süvari ve 12.000 piyade Hıristiyan asker bulunmaktaydı. Kanlı bir savaş başladı ve savaş gece gündüz devam etti. Tüm Mülükü't-Tavâif emirleri süvari ve piyadeleriyle kendileri için belirlenen günde savaştılar. Ancak, Yusuf b. Taşfîn ve Mülükü't-Tavâif emirleri kaleyi zapt edemediler.⁸⁴ Mu'taşım b. Şumâdîh ordusunun başına geçerek bu savaşa katıldı. Büyük bir devlet adamı olarak Yusuf b. Taşfîn'in takdirini kazanmış, bu durumdan o çok memnun olmuştu. Yusuf b. Taşfîn, Mu'taşım b. Şumâdîh'dan karargâhını yakın bir yere kurmasını istedi.⁸⁵ Mu'taşım b. Şumâdîh, onun için tüm imkânlarını seferber etti.⁸⁶

1.9. Mu'taşım b. Şumâdîh'in Ölümünden Sonra Meriye

484/1091 de Mu'taşım b. Şumâdîh'in ölümü üzerine yerine oğlu Muizzüddevlle Aḥmed b. Mu'taşım geçti. Muizzüddevlle'nin emirliğinin altıncı ayında el-Mu'temid Meriye'ye saldırdı ve Muizzüddevlle'nin emirliğine son verdi. Mu'taşım b. Şumâdîh oğluna: "İşbilye emiri İbn Abbâd emirlikte olduğu sürece el-Kasaba'yı elinde tut. Eğer İbn Abbâd sana saldırıya hazırlanırsa hiç bekleme, kaleyi terk et. İhtiyaçlarını yanına al ve limana git, bir gemiye binerek oradan ayrıl. Ayrılmadan önce donanmayı ateşe ver" diye vasiyet etti. Muizzüddevlle babasının vasiyetini

⁸⁰ İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-'ayân*, 7/112-130; İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 4/21; Himyerî, *er-Ravdu'l-mi'târ*, 287-292.

⁸¹ Provençal, *Müzekkerâtü'l-Emîr Abdullah*, 101-102; Makarrî, *Nefhu't-tib*, 4/357; Himyerî, *er-Ravdu'l-mi'târ*, 288.

⁸² Provençal, *Müzekkerâtü'l-Emîr Abdullah*, 104.

⁸³ İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-'ayân*, 7/119; İbn İzârî, *Beyânu'l-Muğrib*, 3/118; Makarrî, *Nefhu't-tib*, 4/370.

⁸⁴ Provençal, *Müzekkerâtü'l-Emîr Abdullah*, 108, 112-113.

⁸⁵ Şentirîni, *ez-Zahîra fi mehâsini ehli'l-cezîre*, 2/733-734; İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-'ayân*, 5/44.

⁸⁶ İbn Hallikân, *Vefâyâtü'l-'ayân*, 5/44.

yerine getirdi.⁸⁷ Ailesiyle birlikte Akdeniz'de Hammâdiler'in egemenliğinde bulunan Benî Mezğanne adasına gitmek üzere şehirden ayrıldı. Ayrılırken kendisini takip edenleri yanıltmak için körfezdeki donanmayı ateşe verdi. Muizzüdevle'nin ülkeden ayrılmasıyla Benî Şumâdîh hanedanı sona erdi. Murâbitlar Meriye'yi Gırnata'ya bağladılar, yanan donanmanın yerine daha güçlü yeni bir donanma kurdular. Meriye Murâbitlar'dan sonra Muvahhidler'in egemenliği altına girdi. 542/1147 yılında Müslümanların birbiriyle savaşını fırsat bilen Kastilya kralı VII. Alfonso şehri işgal etti. Bir süre sonra Muvahhid'ler tarafından 552/1157'de geri alındı ancak, daha sonra Meriye 625/1228'de Hûdîler'in, 643/1245 de Nasrîler'in eline geçti. 1490 yılında Kastilya ordusu Nasrî topraklarını işgale başladı ve Meriye'ye girdi. Yapılan anlaşmaya göre Meriyeliler'in canlarına, mallarına ve dinlerine dokunulmayacağı taahhüt edilmişse de başta Ulucami olmak üzere şehirdeki bütün camiler kiliseye çevrildi. 1499'da Kardinal Cisneros tarafından Gırnata'da zorla Hıristiyanlaştırma faaliyeti çerçevesinde Meriye Müslümanları da Hıristiyanlaştırma kapsamına alındı. 1568'de Gırnata'da başlayan isyana destek veren Meriye Moriskoları 1570' de Gırnatalılar'la beraber kuzeydeki Kastilya topraklarına sürüldü.⁸⁸

Sonuç

Mu'taşım b. Şumâdîh, aslen Yemenli Kinde kabilesinin önemli kollarından Sekûnoğullarına mensuptur. Tuc'ib binti Sevbân'dan dolayı soyu Tuc'ib oğulları diye isimlendirilmiştir. Tuc'ibiler Hicretin 9. yılında bir heyet olarak Medine'de Hz. Peygamber'e gelerek İslam'ı kabul etmişler, Hz. Ebu Bekir döneminde irtidat olaylarına karışmamışlar, Hz. Ömer döneminde Mısır'ın fethine katılmışlar, Fustât şehrinin kuruluşunda önemli katkılar sunmuşlardır. Tuc'ibiler'den bazı kişiler Emevî ve Abbasîler döneminde Mısır'da önemli görevlerde bulunmuşlardır. Onlar, Kuzey Afrika ve Endülüs'ün fethinde büyük katkı sağlayan kabilelerden olup, Endülüs'te Benî Hâşim ve Benî Şumâdîh diye ikiye ayrılmış, Benî Şumâdîh Aragon'dan ayrılarak Meriye'ye yerleşmiş, Endülüs Emevî devletinin yıkılışıyla birlikte buldukları bölgenin yönetimini ele geçirerek Mülûkü't-Tavâif'in ortaya çıkmasında diğer emirler gibi onlar da rol oynamıştır.

Mu'taşım b. Şumâdîh, 429/1037 yılında doğmuş, henüz on dört yaşındayken babası onun için halktan biat almış ve emirlik makamına getirmiştir. Mu'taşım b. Şumâdîh, Ebu Yahya lakabını almış, komşu emirlerin onu rahatsız etmesi üzerine onlarla mücadele etmiştir. O, güzel huylu, halkına ve askerlerine yumuşak davranan, onların derdini dinleyerek ihtiyaçlarını gideren, akıllı, erdemli, adil ve dürüst bir kişiliğe sahiptir. Cömertliği ile meşhur olmuş, Endülüs'te bulunan edip ve şairlere sarayında ikramlarda bulunmuş, şairlerle şiir yazar, onlarla gece geç saatlere kadar edebî sohbetler yapmıştır. Kendisinin üç oğlu ve bir kızı vardı, onlar da babaları gibi edip ve şairdi.

Mu'taşım b. Şumâdîh, Meriye'de kırk bir yıl emirlik yapmış, ülkesinde büyük hizmetler icra etmiştir. Meriye'den önce kurulmuş olan el-Kasaba'nın gelişmesi için çok gayret sarf etmiş, şehre kanallarla dışarıdan su getirmiş, Şumâdîhiyye Sarayı'nın yanı sıra sağlık, eğitim ve ibadet için binalar yaptırmıştır. Mu'taşım b. Şumâdîh, Meriye'nin ekonomik, ticaret ve kültürel alanda gelişmesi için çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Kastilya kralı VI. Alfonso'nun 478/1085 de

⁸⁷ İbn Ebbâr, *Kitâbü'l-Ḥulleti's-siyerâ'*, 2/89-90; Provençal, *Müzekkerâtü'l-Emîr Abdullah*, 167-168; Şenterîni, *ez-Zahîra*, 2/735.

⁸⁸ Mehmet Özdemir, "Meriye" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 29/200.

Tuleytula'yı ele geçirmesi üzerine, Mülûkü't-Tavâif emirleri, Murâbitlar emiri Yusuf b. Taşfîn'den yardım istemiş, o da bu istek üzerine Endülüs'e geçmiş, kral VI. Alfonso ile Zellâka denilen mevkide yapılan savaşı kazanıp Müslümanların nefes almasını sağlamıştır. Mu'taşım b. Şumâdih, bu savaşa rahatsızlığı ve yaşlılığı nedeniyle kendisi bizzat katılamamış ancak, Yusuf b. Taşfîn'e yardım amacıyla başında oğlunun yer aldığı bir birlik göndermiştir.. 484/1091 de Mu'taşım b. Şumâdih'in ölümü üzerine yerine oğlu Muizzüdevle Ahmed b. Mu'taşım geçmiştir. Muizzüdevle'nin 1092 de ülkeden ayrılmasıyla Meriye sırasıyla Murâbitlar'ın, Muvahhidler'in son olarak da Kastilya ordusunun eline geçmiştir.

Kaynakça

- Abbâdî, Ahmed Muhtar. *Müşâhedâtü Lisânüddîn İbnü'l-Hatîb fi Bilâdi'l-Mağrib ve'l-Endelüs*. İskenderiye: Müessesetü Şebâbi'l-câmia, 1983.
- Abbâdî, Ahmed Muhtar. *Fî't-târîhi'l-Abbâsî ve'l-Endelüsî*. Beyrut:Dâru'n-nahdati'l-Arabiyyeti, 1971.
- İnân, Muhammed Abdullah. *Devletü'l-İslâmiyye fi'l-Endelüs Düvelü't-tavâif*. Kahire: Mektebetü Hanci, 1997.
- Bekrî, Ebu Ubeyd. *Coğrafya el-Endelüs ve Avrubba min kitâbi'l-mesâlik ve'l memalik*. thk. Abdurrahman el-Haccî. Beyrut: Dâru'l-irşâd, 1968.
- Belâzurî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Dâvud. *Fütûhu'l-büldân*, (thk. Abdullah Enis et-Tabbâ-Ömer Enis et-Tabbâ, Beyrut:Dâru'l-Ma'ârif, 1983.
- Cezerî, Ebu'l-Hasen İzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Lübâb fi tehzîbi'l-Ensâb*. Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Mısıriyye, 1357.
- Dabbî, Ebu Ca'fer Ahmed b. Yahya b. Ahmed b. Amîre. *Buğyetü'l-mültemis fi târihi ricâli ehli'l-Endelüs*. thk. İbrahim el-Ebyârî. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-Lübânî, 1989.
- Delâî, Ahmed b. Ömer b. Enes el-Uzrî b. Nusûs ani'l-Endelüs. Madrid: Menşûrat Ma'hedi'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, ts.
- Dâye, Muhammed Rıdvan. *Fî Edebi'l-Endelüsî*. Dımeşk: Dâru'l-Fikr, 2000.
- Ebu'l Fidâ, İmadüddin İsmail b. Muhammed b. Ömer. *Takvîmü'l-büldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1935.
- Ĥafâcî, Muḥammad 'Abd al-Mün'im. *Kıssatü'l-edeb fi'l-Endelüs*. Beyrut: Mektebetü'l-ma'ârif, 1963.
- Hamevî, Ebu Abdullah Şihâbüddin Yâkut. *Mucemu'l-Buldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1957.
- Humeydî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ebî Nasr Fütûh b. Abdillâh. *Cezvetü'l-muktebis fi zikri vülâti (fi târihi 'ulemâ'i)'l-Endelüs*. Tunus: Dâru'l- garbi'l-İslâmî, 2008.
- İbn Abdilhakem, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdillâh. *Futûhu Mısr ve Aḥbâruhâ*. thk. Charles Torrey, Leiden: Brill Yayınevi, 1920.
- İbn Ebbâr, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Ebi Bekr el-Kudâî. *Kitâbü'l-Ḥulleti's-siyerâ'*, thk. Hüseyin Mûnis, Kahire: Dâru'l-ma'ârif, 1963.
- İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasen İzzuddin Ali b. Muhammed b. Abdilkerîm. *el-Kâmil fi't-Târîḥ*. Beyrut:Dâru'l-kütübi'l-ilmîye, 1987.
- İbn İzârî, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b el-Merrakûşî. *Beyânü'l-muğrib fi aḥbâri mülûki'l-Endelüs ve'l-Mağrib*. Tunus: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 2013.
- İbn Haldûn, Abdurrahman. *Târîhu İbn Haldân*. Beyrut: Dâru'l-fikr, 2001.

- İbn Hallikân, Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekr. *Vefeyâtü'l-'ayân ve Enbâi'z-zamân*, thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru Sâdır, 1978.
- İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Saîd el- Endelüsî el-Kurtubî. *Cemheretü Ensâbi'l-'Arab*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârun. Kahire: Dâru'l-ma'ârif, 2013.
- İbn Saîd, Ebu'l-Hasan Ali b. Musa. *el-Muğrib fî hule'l-Mağrib*; thk. Şevki Dayf. Kahire: Dâru'l-ma'ârif, 1964.
- Kelbî, Ebu'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr. *Nesebü Mead ve'l-Yemeni'l-Kebîr*, thk. Dr. Nâci Hasan. Beyrut: Mektebetü'n-Nehdati'l-'Arabiyye, 1988.
- Lirola, Jorge. "Mu'taşım et-Tucîbî" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/379-380. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020.
- Makarrî, Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî. *Nefhu't-tîb min gusni'l-Endelusi'r-ratîb*, thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru Sâdır, 1388/1968.
- Merrâkûşî, Abdülvâhid. *el-Mu'cib fî telhisi ahbâri'l-Mağrib*. Kahire: Matbaatü'l-istikâmet, 1949.
- Merzûk, Muhammed Abdülaziz. *el-Fünûnu'z-zuhrufiyyeti'l-İslâmiyye fî'l-Mağriv ve'l-Endelüs*. Beyrut: Dâru's-sakâfe, tsz.
- Özdemir, Mehmet. "Meriye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/199-200. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Özkuyumcu, Nadir. "Tucîb", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/457. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Özkuyumcu, Nadir. "Tucîbiler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/458-459. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Provençal, Évariste Lévi. *Müzekkerâtü'l-Emîr Abdullah*. Kahire: Dâru'l-ma'ârif, tsz.
- Sâlim, Seyyid Abdülaziz. *Târihu Medineti'l-Meriye'l-İslâmiyye*. İskenderiye: Müessesetü Şebâbi'l-câmia, 1984.
- Süyûtî, Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekir. *Nüzhetu'l-cülesâ fî eşâri'n-nisâ*. Kahire: Mektebetü'l-Kur'ân, tsz.
- Şenterînî, Ebu'l-Hasan Ali b. Bessâm. *ez-Zahîratü fî mehâsini ehli'l-cezîre*. thk. Hasan Abbas. Beyrut: Dâru's-sekâfe, 1997.
- Tavîl, Meryem Kasım. *Memleketü'l-Meriye fî Ahdi'l-Mu'taşım b. Şumâdh*. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1994.
- Zehebî, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed Osman. *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*. Beyrut: Beytü efkâri'd-devliyye, 2004.